

25-Oktyabr, 2025-yil

EMOTSIONAL INTELLEKT VA LIDERLIK O‘ZARO BOG‘LIQLIGINI KONSTRUKTIV TA‘LIM ORQALI RIVOJLANTIRISH

Kurbonova Mushtariybegim Baxtiyorjon qizi

Farg‘ona “Registon” xususiy maktab o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur tezisda emotsional intellekt (EI) va liderlik sifatlarining o‘zaro bog‘liqligi hamda ularni konstruktiv ta‘lim yondashuvi orqali rivojlantirishning ilmiy-pedagogik jihatlari yoritilgan. Konstruktiv ta‘lim sharoitida talaba shaxsining his-tuyg‘ularni anglash, boshqarish va boshqalarning emotsiyalarini tushunish qobiliyatlari bilan bir qatorda, tashabbuskorlik, hamkorlik va mas‘uliyatlilik kabi liderlik fazilatlarini ham shakllanadi.*

Kalit so‘zlar: *emotsional intellekt, liderlik, konstruktiv yondashuv, ta‘lim, ijodiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya.*

Bugungi kunda ta‘lim tizimi shaxsni faqat bilim bilan emas, balki uning emotsional, ijtimoiy va liderlik salohiyatini rivojlantirish bilan ham ta‘minlashi zarur. Emotsional intellekt — bu insonning o‘z his-tuyg‘ularini anglash, nazorat qilish, boshqalar his-tuyg‘ularini tushunish va ularga mos ravishda harakat qilish qobiliyatidir. Liderlik esa bu qobiliyatlarning amaliy ifodasi bo‘lib, shaxsning jamoani boshqarish, qaror qabul qilish va motivatsiya berish layoqatini namoyon etadi.

Konstruktiv yondashuv asosidagi ta‘lim jarayonida talaba faol ishtirokchi sifatida o‘z tajribasiga tayangan holda yangi bilimlarni mustaqil ravishda kashf etadi. Bunday ta‘lim muhiti o‘zaro muloqot, tahlil, bahs va refleksiya jarayonlarini kuchaytirib, emotsional intellektni rivojlantirish uchun tabiiy sharoit yaratadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, konstruktiv ta‘limda o‘quvchilarning o‘zaro hamkorlikdagi ishlari, jamoaviy loyihalar, rolli o‘yinlar va muammoli vaziyatlarni yechish faoliyatlari ularning hissiy sezgirlikni, empatiya darajasini hamda ijobiy liderlik fazilatlarini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, talabalarda o‘z fikrini erkin ifodalash, boshqalarni tinglash va muloqot madaniyatiga amal qilish ko‘nikmalari shakllanadi.

Konstruktiv o‘qituvchi talabalarga tayyor bilimni bermaydi, balki ularni fikrlash, tahlil qilish va o‘z xulosalarini chiqarishga yo‘naltiradi. Bu jarayonda o‘qituvchi liderlik namunasi sifatida namoyon bo‘ladi, talabalar esa o‘z navbatida emotsional barqarorlik va tashabbuskorlikni o‘zlashtiradi.

Emotsional intellekt va liderlikning o‘zaro bog‘liqligini tadqiq etishda bir qator xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

D. Goleman (1995) o‘zining “Emotional Intelligence” asarida shaxsning emotsional salohiyati kasbiy muvaffaqiyatda intellektual ko‘rsatkichlardan kam bo‘lmagan ahamiyatga ega ekanligini isbotlagan. U emotsional intellektni to‘rtta asosiy komponent — o‘zini

anglash, o‘zini boshqarish, ijtimoiy ong va munosabatlarni boshqarish qobiliyatlari orqali izohlaydi. Ushbu yondashuv liderlikning psixologik poydevorini tashkil etadi.

J. Mayer va P. Salovey (1997) tomonidan ilgari surilgan emotsional intellekt nazariyasi bu tushunchaning ilmiy asoslarini belgilab berdi. Ularning fikricha, emotsional intellekt shaxsning emotsiyalarni aniqlash, ulardan foydalana olish, tahlil qilish va nazorat etish jarayonlarini o‘z ichiga oladi. Bu model liderlik faoliyatida emotsional muvozanat va empatiya muhimligini ko‘rsatadi.

L. S. Vygotskiy (1978) tomonidan ishlab chiqilgan sotsiokonstruktivistik nazariya esa ta’lim jarayonida shaxsning ijtimoiy muhit bilan faol o‘zaro ta’siri orqali bilim va ko‘nikmalar shakllanishini ta’kidlaydi. Bu yondashuv emotsional va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishda konstruktiv o‘qitish metodlarining samaradorligini asoslaydi.

D. Jonassen (1999) esa konstruktiv ta’lim muhitini yaratish orqali talabalarning mustaqil fikrlashi, muammolarni tahlil qilish va ijodiy yechim topish qobiliyatlarini oshirish mumkinligini ko‘rsatadi. Bu jarayon, o‘z navbatida, talabalarda liderlik fazilatlarini shakllantiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–3775-sonli Qarorida (2018) ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda talabalarda ijtimoiy-psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari belgilab berilgan. Ushbu hujjat konstruktiv yondashuv asosida o‘quv jarayonlarini tashkil etish uchun me’yoriy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Emotsional intellekt va liderlik o‘zaro uzviy bog‘liq psixologik jarayonlar bo‘lib, ularni konstruktiv ta’lim orqali rivojlantirish talabalarning nafaqat kasbiy, balki shaxsiy barkamolligini ham ta’minlaydi. Konstruktiv o‘quv muhiti — bu talabaning o‘zini anglash, boshqalar bilan samarali muloqot qilish va jamoada lider sifatida shakllanishi uchun eng samarali pedagogik shartlardan biridir. Shu bois, ta’lim jarayonini konstruktiv yondashuv asosida tashkil etish bugungi kunda liderlik kompetensiyasini shakllantirishning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Goleman, D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books, 1995.
2. Mayer, J. D., & Salovey, P. What is Emotional Intelligence? In: Emotional Development and Emotional Intelligence. Basic Books, 1997.
3. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
4. Jonassen, D. H. Constructivist Learning Environments. Educational Technology, 1999.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–3775-son Qarori. “Ta’lim tizimini modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. – Toshkent, 2018.